

УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Завідувач кафедри  Н.П. Волкова  
“17” червня 2025 р.

Робоча програма навчальної дисципліни  
***«Філософія науки і методи наукових  
досліджень»***

для спеціальності  
А5 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»  
рівень вищої освіти третій (освітньо-науковий)

м. Дніпро  
2025

Робоча програма навчальної дисципліни «Філософія науки і методи наукових досліджень» для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю А5 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» / Укладач: В. Білогур. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2025.

Розробник: В.Є. Білогур, д.філософ.н., професор.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри психології та педагогіки

Протокол №13 від 17 червня 2025 р.

**ЗМІСТ**

|                                                                                                                                |    |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| 1. Програма навчальної дисципліни                                                                                              | 4  |
| 2. Заплановані результати навчання.<br>Матриця формування і оцінювання компетентностей здобувачів<br>вищої освіти з дисципліни | 10 |
| 3. Орієнтовний перелік питань підсумкового контролю                                                                            | 15 |
| 4. Порядок оцінювання результатів навчання                                                                                     | 17 |
| 5. Рекомендована література (основна, допоміжна)                                                                               | 25 |
| 6. Інформаційні ресурси в Інтернеті                                                                                            | 27 |

## **1. ПРОГРАМА**

### **ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. НАУКОВЕ ПІЗНАННЯ ТА ЙОГО ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ**

#### **ТЕМА 1. Методологічна функція філософії**

Філософія як теоретично обґрунтована система світоглядних знань. Специфіка філософського знання. Його основні компоненти: онтологія, гносеологія, аксіологія, методологія. Філософія і наука. Метод і методологія в науці. Розвиток поняття наукової методології в другій половині XX ст. Форми наукового знання. Рівні сучасної наукової методології: спеціально науковий, регіональний, загальнонауковий, філософський. Методологічна функція філософії в науці та її соціальна роль.

#### **ТЕМА 2. Школи і напрямки сучасної методології**

Методологія науки як філософська дисципліна. Розвиток уявлень про наукову методологію в європейській філософській думці. Сократ, Платон і Аристотель про наукові методи. Науковий метод Евкліда. Філософія Нового часу про науковий метод: Ф. Бекон, Р. Декарт, Г. Лейбніц. Трансцендентальний метод І. Канта. Філософсько-спекулятивна методологія Г. Фіхте та Г. Гегеля. Розвиток методології науки в позитивізмі: Мілль, Конт, Мах, Шлік, Карнап. Кун і Лакатос про парадигму. Методологічний анархізм П. Фейєрабенда. Еволюційна епістемологія як інноваційний напрямок в сучасній методології.

#### **ТЕМА 3. Особливості наукового пізнання. Емпіричне та теоретичне пізнання в науці**

Чуттєве і розумове пізнання людини, їх основні форми та взаємодія. Емпіричний та теоретичний рівні наукового дослідження. Основні методи емпіричного пізнання: спостереження та описування його результатів, порівняння, вимірювання, експеримент та його види. Методи теоретичного дослідження: загально логічні методи пізнання, ідеалізація та утворення теоретичного світу науки, історичний та логічний методи, ідеальне (логічне) моделювання, сходження від абстрактного до конкретного. Основні елементи структури теорії. Структурні компоненти теоретичного пізнання: проблема, гіпотеза, теорія, закон. Закон як ключовий елемент наукової теорії. Проблема матеріалізації теорії. Умови матеріалізації теорії. Тенденція теоретизації сучасної науки. Теорія та метатеорія. Поняття метаінформації.

#### **ТЕМА 4. Епістемологічні моделі сучасного наукового дискурсу**

Наука як форма знання та епістемологічний дискурс. Епістемологічні наслідки міждисциплінарної революції у науці.

Специфіка соціо-гуманітарного наукового дискурсу. Номологічна і ідеографічна епістемології в соціально-гуманітарних науках. Антисцієнтизм і критика лінійного пояснення у дискурсивному і нарратологічному підходах.

Герменевтика і феноменологія як філософські засади становлення соціально-гуманітарних методологій. Структуралізм як дослідницька програма. Особливості соціологічного повороту у філософії науки: аналіз реальної практики науки, роль експериментальної діяльності в сучасній науці. Соціологічний підхід до науки як форма натуралізму у філософії науки.

### **ТЕМА 5. Наукове дослідження і інновації**

Філософський вимір інновації. Інновація як мислення і як діяльність. Соціальна і когнітивна інституціоналізація інновацій. Особливості прояву інноваційних практик.

Філософські засади розгляду фундаментальних проблем інноваційної складності в контексті новітніх досягнень теорій складних систем, зокрема джерел та факторів виникнення інноваційної складності, особливостей її динамічного росту та циклічної еволюції, способів проходження криз і нестійкостей в ході еволюції.

## **ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2.**

### **АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ**

#### **ТЕМА 6. Філософія глобальних проблем сучасності та концепція сталого розвитку**

Суть і зміст глобальних проблем, їх класифікація. Проблема людини як фокус усіх глобальних проблем. Римський клуб та його роль у формуванні глобалістики як специфічної галузі наукових досліджень. Формування концепції сталого розвитку суспільства. Вчення В. І. Вернадського про ноосферу як фундамент ноосферної стратегії сталого розвитку. Роль науки у вивченні та розв'язанні глобальних проблем.

#### **ТЕМА 7. Гіпотетико-дедуктивний шлях пізнання**

Індуктивна модель обґрунтування науки. Гіпотетико-дедуктивний метод міркувань. Гіпотетико-дедуктивний метод в філософії. Логічна структура гіпотетико-дедуктивних систем. Метод математичної гіпотези і його застосування в науці. Гіпотетико-дедуктивна модель науки.

#### **ТЕМА 8. Абдукція і пошук пояснювальних гіпотез**

Абдукція як альтернатива гіпотетико-дедуктивного методу. Абдуктивні міркування і їх особливості. Можливі способи застосування абдуктивних міркувань. Критика і подальший розвиток принципів абдукції. Нові підходи до аналізу ролі абдукції в науковому пошуку

## **ТЕМА 9. Філософські методи в сфері підготовки наукового дослідження**

Функції філософії, реалізовані в процесі соціального пізнання: інтеграційна, критична, онтологічна, гносеологічна, методологічна, пізнавально-прогнозуюче. Філософське розуміння специфіки соціального пізнання. Філософія і приватні науки. Діалектика і метафізика як філософсько-методологічні основи підготовки наукового дослідження. Основні форми діалектики. Методологічна роль елементів діалектики. Принцип історизму. Принцип аналізу діалектичних протиріч. Межі дії діалектичного методу.

## **ТЕМА 10. Проблеми та перспективи філософії науки в українській освіті**

Проблеми та перспективи філософії науки в українській освіті в контексті її співвідношення з наукознавством: проблема вивчення «прошарку» знань і методологічних уявлень, проміжного між науковою картиною світу і філософсько-світоглядними ідеями. Філософія як засіб подолання негативних явищ в освітньому процесі.

## **ТЕМА 11. Етики науки**

Етика як філософська теорія моралі. Загальна етика та утворення галузей професійної етики. Мораль та етичні норми діяльності в науці. Причини формування етики науки. Ставлення вченого до пошуку істини і природа наукових помилок. Плагіат, компіляція і шахрайство в науці. Особисті інтереси науковця, корпоративні та суспільні інтереси. Соціальна відповідальність вченого. Учитель і учень в науці. Наукова школа. Морально-етичні проблеми авторства та співавторства в науці. Патріотична позиція вченого.

## **СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ**

### **Семінар 1. Методологічна функція філософії**

Проблемні питання:

- У чому різниця між філософським та науковим знанням?
- Чи може наука існувати без філософії?
- Як філософія впливає на формування методології конкретних наук сьогодні?

*Практичне завдання:*

Підготуйте карту понять «Філософія – Наука – Методологія» на прикладі своєї дослідницької теми, визначивши: філософські засади, методологічний рівень, конкретні методи.

*Практичні кейси:*

**Кейс 1. «Викладач і методологія».** Аспірант готує навчальний курс для бакалаврів. Як він може використати філософсько-методологічні принципи для структурування курсу?

*Завдання:* визначити 3-5 методологічних принципів і пояснити, як їх застосувати у плануванні курсу.

**Кейс 2. «Наука без методології».** Розгляньте ситуацію, коли молодий науковець проводить дослідження, ігноруючи методологічні основи (не формулює мету, не вибирає метод, не систематизує дані).

*Завдання:* описати наслідки для дослідження та сформулювати рекомендації.

## **Семінар 2. Школи і напрямки сучасної методології**

Проблемні питання:

- У чому відмінність класичних підходів до наукової методології (Бекон, Декарт) від сучасних (Кун, Лакатос, Фейєрабенд)?
- Які переваги та ризики має «методологічний анархізм» П. Фейєрабенда для науки?

*Практичне завдання:*

Розробіть порівняльну таблицю: Класичні методології – Позитивізм – Постпозитивізм – Методологічний анархізм, додайте приклади застосування кожного підходу у своїй галузі досліджень.

*Практичні кейси:*

**Кейс 1. «Дослідження крізь призму позитивізму та постпозитивізму».** Аспірант проводить дослідження в галузі професійної освіти.

*Завдання:* показати, як зміниться постановка проблеми та вибір методів дослідження у межах позитивізму та постпозитивізму.

**Кейс 2. «Конструктивізм у дослідженні освіти дорослих».** Визначте, як конструктивістський підхід вплине на організацію дослідження проблем професійного становлення викладачів.

*Завдання:* сформулювати тему та короткий план дослідження у конструктивістській парадигмі.

## **Семінар 3. Особливості наукового пізнання: емпірія і теорія**

Проблемні питання:

- Чи можливо в сучасній науці розділити емпіричне та теоретичне пізнання?
- У чому суть процесу матеріалізації теорії?
- Як співвідносяться проблема, гіпотеза та теорія у власному дослідженні?

*Практичне завдання:*

Створіть структурну схему дослідження: Проблема – Гіпотеза – Методи збору даних (емпірія) – Теоретичне осмислення – Матеріалізація теорії для вашої дисертаційної теми.

*Практичні кейси:*

**Кейс 1. «Теорія без емпірії».** Молодий дослідник сформулював теоретичну модель, але не має емпіричних даних для її перевірки.

*Завдання:* визначити, як можна спроектувати емпіричну частину дослідження для перевірки моделі.

**Кейс 2. «Емпіричні дані і відсутність теорії».** Дослідник зібрав значний масив статистичних даних про ефективність методів навчання, але не має теоретичної бази.

*Завдання:* запропонувати, як на основі зібраних даних побудувати теоретичну інтерпретацію.

#### **Семінар 4. Епістемологічні моделі сучасного наукового дискурсу**

Проблемні питання:

- Як міждисциплінарна революція вплинула на сучасну науку?
- Чи можливе об'єктивне пізнання у соціально-гуманітарних науках?
- У чому суть антисцієнтизму в сучасних наукових дослідженнях?

*Практичне завдання:*

Проаналізуйте свою тему дослідження через призму різних епістемологічних моделей (номологічна, ідеографічна, герменевтична, феноменологічна) та визначте, яка модель найдоречніша для вашої роботи.

*Практичні кейси:*

**Кейс 1. «Когерентна чи кореспондентна теорія істини?».** У дослідженні з професійної освіти отримані дані суперечать частині існуючих теорій, але узгоджуються всередині вибудованої моделі дослідника.

*Завдання:* оцінити, яку теорію істини застосувати, обґрунтувати вибір.

**Кейс 2. «Соціальний конструкціонізм і освіта».** Аспірант досліджує взаємодію у групах студентів. Як соціально-конструкціоністська модель пізнання допоможе інтерпретувати отримані дані?

*Завдання:* пояснити, як змінюється інтерпретація результатів під впливом цієї моделі.

#### **Семінар 5. Наукове дослідження і інновації**

Проблемні питання:

- Чи можлива інновація без філософського осмислення?
- Як складність впливає на розвиток інновацій у науці?
- Які кризи і нестійкості у науці сприяють інноваціям?

*Практичне завдання:*

Підготуйте міні-кейс: визначте інновацію у власній сфері дослідження; проаналізуйте, які філософські засади та складності впливають на її впровадження.

*Практичні кейси:*

**Кейс 1. «Наукове відкриття у професійній освіті».** Дослідник створив нову методику розвитку критичного мислення студентів.

*Завдання:* визначити, чи є це інновацією, за якими критеріями оцінюється наукова новизна.

**Кейс 2. «Впровадження інновацій у закладі освіти».** Викладач бажає впровадити новий формат навчання з використанням VR-технологій.



*Завдання:* скласти план наукового дослідження для оцінки ефективності цієї інновації.

### **Семінар 6. Філософія глобальних проблем сучасності та концепція сталого розвитку**

Проблемні питання:

- Чому людина є фокусом усіх глобальних проблем?
- Чи здатна наука забезпечити сталий розвиток суспільства?
- Як ідеї Вернадського про ноосферу можна застосувати у сучасному науковому дискурсі?

*Практичне завдання:*

Розробіть короткий аналітичний есе (до 1 сторінки): «Глобальні проблеми у контексті мого дослідження: виклики та шляхи сталого розвитку».

*Практичні кейси:*

**Кейс 1. «Освіта і сталий розвиток».** Як освітні програми ЗВО можуть сприяти реалізації Цілей сталого розвитку?

*Завдання:* скласти пропозицію курсу/модуля для здобувачів вищої освіти, спрямованого на розвиток екосвідомості.

**Кейс 2. «Глобальні проблеми і наукове пізнання».** Розглянути приклад кліматичних змін як глобальної проблеми.

*Завдання:* описати, як філософія науки допомагає вибудовувати дослідження цієї проблеми.

### **Семінар 7. Гіпотетико-дедуктивний шлях пізнання**

Проблемні питання:

- У чому різниця між індуктивною та гіпотетико-дедуктивною моделями науки?
- Як гіпотетико-дедуктивний метод допомагає у створенні та перевірці гіпотез?
- Чи є метод математичної гіпотези універсальним для всіх наук?

*Практичне завдання:*

Створіть логічну структуру гіпотетико-дедуктивної моделі вашого дослідження, визначивши: гіпотезу – умови – логічні висновки – емпіричну перевірку.

*Практичні кейси:*

**Кейс 1. «Формулювання гіпотези».** Аспірант планує дослідження мотивації студентів до навчання.

*Завдання:* сформулювати гіпотезу, визначити, як дедуктивно перевіряти її емпірично.

**Кейс 2. «Перевірка гіпотези».** Викладач вважає, що використання активних методів навчання підвищує рівень засвоєння матеріалу.

*Завдання:* побудувати план дослідження для перевірки цієї гіпотези.

## Семінар 8. Абдукція і пошук пояснювальних гіпотез

Проблемні питання:

- У чому полягає специфіка абдукції у порівнянні з дедукцією та індукцією?
- Чи є абдуктивні міркування обґрунтованими для наукового пізнання?
- Як критика абдукції впливає на розвиток наукової методології?

*Практичне завдання:*

Побудуйте приклад абдуктивного міркування у межах власного дослідження, обґрунтуйте доцільність використання цього підходу для пошуку нових гіпотез.

*Практичні кейси:*

**Кейс 1. «Неочікувані результати дослідження».** Дослідження показало, що студенти активніше працюють на змішаних заняттях у вечірній час.

*Завдання:* застосувати абдуктивне мислення для побудови пояснювальної гіпотези.

**Кейс 2. «Абдукція у розв'язанні проблем».** Під час впровадження нової методики значна кількість студентів не включилася у роботу.

*Завдання:* використати абдукцію для пошуку можливих причин і сформулювати кілька гіпотез для подальшої перевірки.

## 2. ЗАПЛАНОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

| Шифр          | Результати навчання                                                                                                                                                                                                                                  |
|---------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Знання</b> |                                                                                                                                                                                                                                                      |
| РН-2          | РН-2.1. Формулювати та перевіряти гіпотези на основі системного наукового світогляду, загального культурного кругозору                                                                                                                               |
| РН-2          | РН 2.2. Піддавати критичній оцінці отриману інформацію, застосовуючи закони логіки, раціональні маркування та правила конструктивної критики; аргументувати власні погляди, відрізняти факти від припущень, формувати обґрунтовані оціночні судження |
| РН-5          | РН 5.2. Аналізувати й здійснювати критичний аналіз методологічних засад філософії освіти, закономірностей та загальних тенденцій розвитку професійної освіти                                                                                         |
| РН-5          | РН 5.3. Здійснювати критичний аналіз, узагальнювати результати наукових досліджень, формулювати та обґрунтовувати висновки і пропозиції щодо гуманітаризації та технологізації освітнього процесу у закладі вищої освіти                             |
| <b>Уміння</b> |                                                                                                                                                                                                                                                      |
| РН-2          | РН 2.3. Демонструвати здатність знаходження оптимального                                                                                                                                                                                             |

|                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
|-------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                     | рішення при обстоюванні власної наукової позиції із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності                                                                                                                                                              |
| РН-5                                | РН-5.1. Знаходити, обробляти та аналізувати інформацію щодо методологічних засад філософії освіти, закономірностей та загальних тенденцій розвитку професійної освіти                                                                                                                 |
| РН-5                                | РН 5.4. Використовувати облікову інформацію з українських і зарубіжних архівів, бібліотечних каталогів, найновіші ІКТ--ресурси, наукометричні платформи (наприклад, Scopus, Web of Science), щоб локалізувати джерела і літературу, корисні для власного наукового дослідження        |
| РН-6                                | РН-6.1. Інтегрувати передові концептуальні та методологічні підходи з науково-дидактичних, виховних, адаптивних та інших основ професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, а також – підготовки відповідних педагогічних кадрів для неї.                           |
| РН-6                                | РН 6.2. Аналізувати, систематизувати наукову та навчально-методичну інформацію з метою інтеграції передових концептуальних та методологічних підходів до професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, а також – підготовки відповідних педагогічних кадрів для неї. |
| <b>Комунікація</b>                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| РН 2                                | РН 2.4. Формулювати власні гіпотези, думки, дискутувати, обстоювати власну позицію, доносити зрозуміло і недвозначно професійні знання                                                                                                                                                |
| <b>Автономія і відповідальність</b> |                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| РН-6                                | РН 6.3. Приймати нестандартні й відповідальні рішення типових задач і нестандартних завдань на основі проведення фундаментальних і прикладних досліджень                                                                                                                              |

**МАТРИЦЯ**  
**ФОРМУВАННЯ І ОЦІНЮВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ДИСЦИПЛІНИ «ФІЛОСОФІЯ**  
**НАУКИ І МЕТОДИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ» З УРАХУВАННЯМ ФОРМ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

| Тема                                                                        | Компетентності, які формуються (шифр відповідно до освітньої програми) | Програмні результати навчання (шифр відповідно до освітньої програми) | Результати навчання з дисципліни | Методи, технології викладання та навчання                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | Методи контролю                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|-----------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------|----------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1. Методологічна функція філософії                                          | ІК, ЗК-3, ЗК-5, СК-1, СК-2                                             | РН-2                                                                  | РН 2.1, РН 2.2                   | Студентоцентроване, контекстне, проблемно-орієнтоване навчання                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Участь у дискусії, опитування, тестування                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
| 2. Школи і напрями сучасної методології                                     | ІК, ЗК-3, ЗК-4, ЗК-5, СК-1, СК-2, СК-5                                 | РН-2, РН-5                                                            | РН-5.1, РН 2.2                   | Пошукова робота, метод кейс-стаді: реальні професійні кейси або завдання для вирішення з області професійної освіти, лекція, проблемна лекція, семінар, дискусія за матеріалами лекції та вивчених літературних джерел, семінар-дебати, семінар-діалог, вирішення проблемних ситуацій, семінар-вирішення ситуаційних задач аналіз конкретних ситуацій (case-study) | Перевірка індивідуальної самостійної роботи, участь у вирішенні кейсів, тестові завдання; оцінка активності аспіранта в процесі занять (внесення пропозицій, уточнень, доповнень попередніх відповідей тощо); оцінювання аналітичних есе та обговорення наукових публікацій; участь в дискусії (семінарі, диспуті, дебатах), есе |
| 3. Особливості наукового пізнання. Емпіричне та теоретичне пізнання в науці | ІК, ЗК-3, ЗК-4, ЗК-5, СК-1, СК-2, СК-5                                 | РН-2, РН-5                                                            | РН 2.2, РН 5.2                   | Студентоцентроване, контекстне, проблемно-орієнтоване навчання, «Круглий стіл» за тематикою самостійної пошукової роботи, семінар-діалог, вирішення проблемних ситуацій, робота в мікрогрупах, семінар-вирішення ситуаційних задач (case-study), презентації, проектна робота, пошук в Інтернет                                                                    | Участь у дискусії, фронтальне опитування, усні відповіді на запитання, вирішення задач (проблемних ситуацій), презентація проекту                                                                                                                                                                                                |
| 4. Епістемологічні                                                          | ІК, ЗК-3, ЗК-4, ЗК-5,                                                  | РН-2, РН-6                                                            | РН 2.2, РН 6.2                   | „Лекція-роздум, дебати, проектна                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | Захист дослідницьких                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |

|                                                                          |                                        |            |                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                     |
|--------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------|------------|----------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| моделі сучасного наукового дискурсу                                      | СК-1, СК-2, СК-3                       |            |                | робота, пошук в Інтернет, наукова дискусія, вирішення проблемних ситуацій                                                                                                                                                                                                                             | проектів, участь в обговоренні в малих групах, презентація результатів розв'язання винахідницьких завдань                                                                                                                                           |
| 5. Наукове дослідження і інновації.                                      | ІК, ЗК-4, ЗК-5, СК-2, СК-3, СК-5       | РН-5, РН-6 | РН 5.2, РН 6.3 | «Круглий стіл» за тематикою самостійної пошукової роботи, семінар-діалог, вирішення проблемних ситуацій, робота в мікрогрупах, семінар-вирішення ситуаційних задач (case-study), презентації, проектна робота, пошук в Інтернет, імітаційні методи (ділова, рольова гра, методи фасилітації, тренінг) | Усні відповіді на запитання, вирішення задач (проблемних ситуацій), презентація проекту, оцінювання доповідей аспірантів, участь в ігрових, фасилітаційних технологіях, взаємооцінка, самооцінка                                                    |
| 6. Філософія глобальних проблем сучасності та концепція сталого розвитку | ІК, ЗК-4, ЗК-5, СК-2, СК-3, СК-5       | РН-5, РН-6 | РН-5.1, РН 6.2 | Проблемна лекція, семінар-діалог, вирішення проблемних ситуацій, робота в мікрогрупах, презентації, пошук в Інтернет, проектна робота, пошук в Інтернет, наукова дискусія, вирішення проблемних ситуацій                                                                                              | Участь у диспуті, роботі діад, участь в обговоренні case-study, захист дослідницького проекту, оцінювання презентації (індивідуальної презентації), участь в обговоренні в малих групах, презентація результатів розв'язання винахідницьких завдань |
| 7. Гіпотетико-дедуктивний шлях пізнання                                  | ІК, ЗК-3, ЗК-4, ЗК-5, СК-1, СК-2, СК-3 | РН-2, РН-6 | РН 2.3, РН-6.1 | Лекція-роздум, дебати, розв'язування реальних наукових проблем і задач, аналіз конкретних ситуацій (case-study), проектна робота, пошук в Інтернет                                                                                                                                                    | Письмове опитування, оцінка якості роботи на практичних заняттях і виконання індивідуальної роботи                                                                                                                                                  |
| 8. Абдукція і пошук пояснювальних гіпотез                                | ІК, ЗК-4, СК-2, СК-5                   | РН-5       | РН-5.1, РН-5.3 | Пошукова робота, лекція-роздум, опрацювання нормативно-законодавчої документації, дисертаційних робіт, авторефератів дисертацій, наукових статей, збірників наукових праць, наукових журналів тощо                                                                                                    | Усне та письмове опитування, перевірка кросвордів, перевірка індивідуальної самостійної роботи. Захист пошукових, дослідницьких проектів                                                                                                            |

|                                                                  |                                        |            |                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|------------------------------------------------------------------|----------------------------------------|------------|----------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 9. Філософські методи в сфері підготовки наукового дослідження   | ІК, ЗК-4, ЗК-5, СК-2, СК-3, СК-5       | РН-5, РН-6 | РН-5.4, РН-6.3 | Проблемні й оглядові лекції, дискусія за матеріалами лекції та вивчених літературних джерел, семінар-діалог, виконання практичних завдань за індивідуальними завданнями, проєктна робота, пошук в Інтернет, наукова дискусія, вирішення проблемних ситуацій. імітаційні методи (ділова, рольова гра, методи фасилітації, тренінг) | Участь в дискусії (семінарі, диспуті, мозковому штурмі тощо), есе, презентація в малих групах, оцінювання презентації (мікрогрупової презентації), оцінювання доповідей аспірантів, участь в ігрових, фасилітаційних технологіях, взаємооцінка, самооцінка             |
| 10. Проблеми та перспективи філософії науки в українській освіті | ІК, ЗК-4, СК-2, СК-5                   | РН-5       | РН-5.1, РН 5.3 | Проблемна лекція, семінар-діалог, вирішення проблемних ситуацій, робота в мікрогрупах, презентації, пошук в Інтернет. Пошукова робота, метод кейс-стаді: реальні професійні кейси або завдання для вирішення з області професійної освіти                                                                                         | Участь у дискусії, оцінювання презентації, перевірка індивідуальної самостійної роботи, участь у вирішенні кейсів, оцінка якості виконання практичних завдань та виконання індивідуального завдання, ахист дослідницьких проєктів, участь в обговоренні в малих групах |
| 11. Етики науки                                                  | ІК, ЗК-3, ЗК-4, ЗК-5, СК-1, СК-2, СК-5 | РН-2, РН-5 | РН 2.3, РН 5.3 | Лекція-роздум, дебати, наукова дискусія, круглий стіл, аналіз конкретних ситуацій (case-study), опрацювання нормативно-законодавчої документації, дисертаційних робіт, авторефератів дисертацій, наукових статей, збірників наукових праць, наукових журналів тощо                                                                | Участь у дебатах, диспуті, роботі діад, участь в обговоренні case-study, захист мініпроєктів, захист дослідницького проєкту, оцінювання індивідуальної презентації, проєктна робота, пошук в Інтернет<br>Поточний модульний контроль.                                  |

### 3. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

- 1.Філософія як теоретично обґрунтована система світоглядних знань.
- 2.Світогляд та його роль у житті людини і суспільстві.
- 3.Специфіка філософського знання.
- 4.Основні компоненти філософського знання: онтологія, гносеологія, аксіологія, методологія.
- 5.Філософія і наука.
- 6.Метод і методологія в науці.
- 7.Розвиток поняття наукової методології в другій половині XX ст.
- 8.Форми наукового знання.
- 9.Рівні сучасної наукової методології.
- 10.Специфіка сучасних загальнонаукових засобів пізнання.
11. Методологічна функція філософії в науці та її соціальна роль.
- 12.Специфіка наукового пізнання.
13. Наука як особлива форма суспільної свідомості.
14. Змістовне поле епістемології науки
- 15.Роль науки у розвитку продуктивних сил суспільства
- 16.Наука в системі духовної культури людства, її соціальні функції.
17. Наука й освіта.
- 18.Сцієнтизм та антисцієнтизм.
- 19.Позитивізм і формування філософії науки.
- 20.Філософія науки і загальне наукознавство сучасності.
- 21.Філософія техніки як особлива галузь знання та специфіка її розвитку у XX-XXI ст.
22. Емпіричний та теоретичний рівні наукового дослідження.
23. Основні методи емпіричного пізнання.
- 24.Експеримент у науці, його особливості та види.
25. Вимірювання та його роль у науці.
26. Загальнологічні методи пізнання в науці.
27. Метод ідеалізації та утворення теоретичного світу науки.
- 28.Історичний та логічний методи в науці.
29. Моделювання в науці та його види.
- 30.Сходження від абстрактного до конкретного, значення цього методу у сучасній науці.
- 31.Наукова теорія, її види та методологічне значення.
- 32.Тенденція теоретизації сучасної науки. Теорія та метатеорія.
33. Диференціація та інтеграція як об'єктивні діалектичні протилежності у розвитку науки, їх прояви та роль у різні епохи.
34. Зміни в характері синтезу наукового знання в XX ст. Розвиток міждисциплінарних теоретичних інтеграторів.
- 35.Специфіка науково-інтегративних процесів сучасності.
- 36.Зростання інтегративної ролі філософського знання.
- 37.Розвиток загальнонаукового рівня методології.

38. Особливе значення системного підходу в сучасному науковому дослідженні.
39. Роль загальнонаукових форм і засобів пізнання в оптимізації соціальної практики.
40. Сутність науково-технічної революції, її унікальність в історії людства та часова періодизація.
41. Основні напрями науково-технічної революції та особливість її новітнього (технологічного) етапу.
42. Комп'ютерна революція та інформатизація суспільства.
43. Соціокультурне значення персонального комп'ютера.
44. Інформаційна культура особи і суспільства. Проблема інформаційної культури вченого.
45. Соціальні наслідки науково-технічної революції.
46. Науково-технічна революція і природа людини.
47. Тенденції розвитку науки XX-XXI ст.
48. Формування загального наукознавства як результат самопізнання науки.
49. Глобальні проблеми сучасності, їх суть, зміст та класифікація.
50. Римський клуб та його роль у формуванні глобалістики як специфічної галузі наукових досліджень.
51. Становлення концепції сталого розвитку.
52. Вчення В. І. Вернадського про ноосферу як фундамент ноосферної стратегії сталого розвитку. Роль науки у цьому контексті.
53. Ідея Екологічної Конституції Землі як поглиблення концепції сталого розвитку.
54. Роль сучасної науки у формуванні і поглибленні концепцій сталого розвитку та Екологічної Конституції Землі.
55. Наукова ідея, концепція та теорія як форми розвитку знання в науці. Методологічне значення законів науки.
56. Глобальна екологічна криза та об'єктивний зміст екологічного імперативу сучасності
57. Розвиток екологічного знання в XX-XXI ст. Традиційна та соціальна екологія.
58. Екологізація суспільства, її основні напрями.
59. Соціальна роль екологізації науки й освіти.
60. Зародження екологічної етики, її відмінність від класичної моделі цієї галузі філософського знання.
61. Формування екологічної філософії та її методологічні особливості.
62. Роль екологічної філософії в організмі сучасної науки.
63. Зв'язки екологічної філософії з соціальною екологією, екологічною економікою та іншими сучасними науковими дисциплінами.
64. Значення інтегративних процесів сучасної науки для формування екологічної філософії.
65. Співвідношення об'єкта і предмета наукової дисципліни як філософсько-методологічна проблема сучасної науки.
66. Роль проблемного синтезу знань у сучасній науці.



67. Мораль та етичні норми діяльності в науці. Причини формування етики науки
68. Ставлення вченого до пошуку істини і природа наукових помилок.
69. Плагіат, компіляція та шахрайство в науці.
70. Особисті інтереси науковця, корпоративні та суспільні інтереси. Соціальна відповідальність вченого.
71. Учитель і учень в науці. Наукова школа та її роль у розвитку науки.
72. Морально-етичні проблеми авторства та співавторства в науці.
73. Методологічна специфіка інформаційного підходу в науці. Інформатика та перспективи її розвитку.
74. Масштаб особистості вченого як фактор прогресу науки.
75. Значення філософсько-методологічної культури вченого.

### **Орієнтовний перелік індивідуальних завдань**

1. Доведіть необхідність регуляції діяльності науковця при виконанні дослідження.
2. Підберіть декілька відомих афоризмів, які актуалізують проблему етичних вимог до діяльності дослідника, визначте власне розуміння цих висловів.
3. Напишіть твір-есе на одну із запропонованих тем: «Проблема добра і зла як сутнісна основа етики», «Академічна чесність – моральний регулятор поведінки вченого».
4. Проаналізуйте Етичний кодекс українського вченого та запропонуйте деякі положення, яких бракує в існуючому документі.
5. Обґрунтуйте власну позицію щодо необхідності введення певних адміністративних санкцій в університеті щодо порушення дослідниками наукової етики. Якими мають бути ці санкції?

## **4. ПОРЯДОК ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ**

Підсумкова оцінка по дисципліні виставляється за 100-бальною шкалою згідно «Положення про організацію освітнього процесу». Завданнями поточного модульного контролю знань здобувачів є перевірка та оцінка:

- а) систематичності та активності роботи здобувача на аудиторних заняттях;
- б) виконання завдань, виданих для самостійного опрацювання;
- в) виконання модульних контрольних завдань;
- г) розуміння та засвоєння матеріалу, набутих навичок та вмінь самостійно опрацьовувати матеріал, самостійно працювати з літературою та іншими джерелами, осмислювати та узагальнювати зміст теми та розділу, а також умінь усно чи письмово подавати матеріал у вигляді презентації, відповідей на запитання тощо.

Результати поточного контролю знань аспірантів входять як складові елементи до загальної (остаточної) оцінки знань здобувачів з певної дисципліни.

Якщо аспірант/ка за результатами підсумкового вивчення навчальної дисципліни набрав/ла менше 60 балів, він/вона отримує незадовільну підсумкову оцінку.

Результати іспиту оцінюються в діапазоні від 0 до 40 балів (включно). Іспит проводиться у вигляді тестування та захисту індивідуального проєкту. Екзамен проводиться без використання комп'ютерів, смартфонів, криг та інших джерел інформації.

Якщо аспірант за результатами підсумкового екзамену набрав менше 24 балів, він отримує незадовільну підсумкову оцінку. Повторне складання екзамену після оцінки FX оцінюється 24 балами, якщо його складено та 0 балів, якщо не складено.

Усі письмові роботи аспіранта проходять перевірку на оригінальність. Рівень оригінальності повинен бути не нижче 70%. У разі виявлення неоформлених відповідним чином запозичень, фальсифікації даних чи інших форм академічної недоброчесності роботи анулюються, а до порушників застосовуються методи впливу, передбачені «Положенням про організацію навчального процесу».

| <b>Критерії оцінювання активності на семінарському занятті</b>                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
|------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 0–1 бали                                                                           | відсутність доповіді, низька активність під час заняття, участь мінімальна або відсутня; під час обговорення теми проявляється байдужість, відсутність зацікавленості, не задаються питання; не надаються приклади або особисті спостереження                                                                                                                                                                                                         |
| 3 бали                                                                             | презентація питання на занятті помірна активність, участь в обговоренні теми шляхом постановки проблемних питань; участь у дискусії і виконанні практичних завдань; виступи рідкісні, але з елементами роздумів та інтерпретації; висловлюються питання, але вони обмежені темою заняття; використовуються приклади, але не завжди конкретні чи повні                                                                                                 |
| 5 балів<br>(відповіді<br>на 8<br>заняттях у<br>підсумку<br>становлять<br>20 балів) | доповідь на занятті, висока активність, участь в обговоренні теми шляхом постановки проблемних питань; регулярна участь у всіх аспектах заняття; проявляється ініціативність у дискусіях, надаються чіткі й обґрунтовані відповіді; задаються питання, що сприяють розвитку теми; підтримується жива взаємодія з викладачкою й іншими магістрантами; використовуються різноманітні приклади та власні дослідження, демонструється розуміння матеріалу |
| <b>Критерії оцінювання індивідуального завдання (філософський кросворд)</b>        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| 0–4 бали                                                                           | завдання виконано частково з помітними пропусками та суттєвими недоліками; аналіз слабкий, без логічних зв'язків і прикладів; завдання стандартне, без творчого підходу, неструктуроване і важко сприймається; невірно використані терміни, що свідчить про нерозуміння принципів дисципліни                                                                                                                                                          |
| 5–7 бали                                                                           | завдання виконано з недоліками та пропусками; аналіз частково                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |

|                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                        | логічний, але потребує уточнень; аргументація недостатньо глибока; є творчі елементи, але не всі ідеї оригінальні; завдання структуроване, але з незначними проблемами в організації; терміни використано правильно, але є неточності                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
| 8–10 балів                                                             | завдання виконано повністю, чітко і детально; аналіз логічний, глибокий та добре аргументований; завдання оригінальне, креативне, має чітку структуру і легко сприймається; використано правильні терміни                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <b>Критерії оцінювання письмової філософсько-методологічної роботи</b> |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
| 30 балів                                                               | Аспірант творчо поставився до письмової філософсько-методологічної роботи, тематика якої визначається на перетині проблематики курсу та теми дисертаційного дослідження здобувача освіти, самостійно здобув і використав наукову інформацію з авторитетних джерел (наукові журнали, бази даних, монографії тощо); аргументовано презентує його, виявляючи комунікативну гнучкість під час обговорення та нестандартність мислення; надає повні, логічні, структуровані відповіді на запитання під час презентації, використовує точну термінологію, наводить приклади або аргументи для обґрунтування відповіді; використано творчий підхід, продемонстровано глибоке розуміння матеріалу. Презентація за формою та змістом відповідає поставленому завданню. Здобувач демонструє відмінне володіння навчальним матеріалом, дотримується регламенту та дає грамотні коментарі до демонстрації. |
| 20 балів                                                               | Аспірант достатньо відповідально поставився до письмової філософсько-методологічної роботи, тематика якої визначається на перетині проблематики курсу та теми дисертаційного дослідження здобувача освіти, самостійно здобув і використав наукову інформацію з авторитетних джерел (наукові журнали, бази даних, монографії тощо); аспірант аргументовано презентує роботу, виявляючи комунікативну гнучкість під час обговорення та нестандартність мислення; надає повні, логічні, структуровані відповіді на запитання під час презентації, використовує точну термінологію, наводить приклади або аргументи для обґрунтування відповіді; продемонстровано глибоке розуміння матеріалу. Презентація добре оформлена та приваблива. Аспірант відповідає на поставлені під час захисту питання, надає грамотні коментарі до демонстрації.                                                     |
| 10 балів                                                               | Аспірант не зовсім відповідально поставився до письмової філософсько-методологічної роботи, тематика якої визначається на перетині проблематики курсу та теми дисертаційного дослідження здобувача освіти, робота охоплює ключові аспекти теми, але частково бракує глибини або деталізації; презентує проект дотримуючись завчасно підготовленого тексту;                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |

|                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
|------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                              | презентація оформлена з незначними недоліками. Аспірант відповідає не на всі поставлені під час захисту питання, має ускладнення із наданням коментарів до демонстрації                                                                                                                                                                                                                                               |
| 0 балів                                                                      | Аспірант безвідповідально поставився до письмової філософсько-методологічної роботи, тематика якої визначається на перетині проблематики курсу та теми дисертаційного дослідження здобувача освіти, не дотримався поставлених вимог, презентація та оформлення не відповідають вимогам. Аспірант відповідає лише на окремі поставлені під час захисту питання, має ускладнення із наданням коментарів до демонстрації |
| <b>Підсумковий іспит (max 40 балів)</b>                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| <b>Критерії оцінювання есе (max 20 балів)</b>                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| 18-20 балів                                                                  | Аспірант демонструє чудове розуміння матеріалу, володіння змістом, глибину пошуку; використовує наукову інформацію з авторитетних джерел (наукові журнали, бази даних, монографії тощо); робота тісно пов'язана з тематикою дисертаційного дослідження; містить елементи новизни та відображає власну точку зору автора; робота оформлена у відповідності до вимог.                                                   |
| 15-17 балів                                                                  | Аспірант добре розуміється на матеріалі, демонструє гарне володіння змістом та глибиною пошуку; для виконання роботи використовує наукову інформацію з авторитетних джерел (наукові журнали, бази даних, монографії тощо); робота пов'язана з тематикою дисертаційного дослідження; є незначні порушення вимог в оформленні роботи.                                                                                   |
| 10-14 балів                                                                  | Аспірант у цілому правильно дає відповідь на поставлені питання, однак для виконання роботи використовує інформацію переважно лекційного матеріалу; робота дотична до тематики дисертаційного дослідження; не дає широкого пояснення щодо всіх питань; є суттєві порушення вимог до оформлення есе.                                                                                                                   |
| 5-9 балів                                                                    | Аспірант демонструє слабке розуміння матеріалу, поверхневу обробку змісту; робота демонструє загальне розуміння теми, але не враховує всіх деталей і вимог. робота майже не пов'язана із тематикою дисертаційного дослідження.                                                                                                                                                                                        |
| 0 балів                                                                      | Аспірант не виявляє жодних знань чи розуміння питань, порушених у індивідуальному завданні; виявляє фундаментальне нерозуміння теми; робота не пов'язана із тематикою дисертаційного дослідження.                                                                                                                                                                                                                     |
| <b>Критерії оцінювання відповіді на запитання (2 питання - max 20 балів)</b> |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| 8-10 за кожну відповідь                                                      | Аспірант демонструє системне розуміння теми, власну позицію обґрунтовує на основі різних джерел; висловлює інноваційну й оригінальну авторську позицію                                                                                                                                                                                                                                                                |
| 8-10 за кожну відповідь                                                      | Аспірант демонструє комплексне розуміння теми, наявні незначні огріхи в інтерпретації фактів, міркування обґрунтовує на основі освоєння декількох джерел, має авторську позицію та                                                                                                                                                                                                                                    |

|                         |                                                                                                                                                                                            |
|-------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                         | вміє логічно структурувати навчальний матеріал                                                                                                                                             |
| 8-10 за кожну відповідь | Аспірант демонструє базове розуміння теми, не має оригінальної авторської позиції, стисло розкриває власні думки під час представлення теми, алогічну структурування навчального матеріалу |
| 8-10 за кожну відповідь | Аспірант ставить за поверхове розуміння теми, наявні значні фактичні помилки та виявлений академічний плагіат                                                                              |

### Структура есе

Побудова есе – це відповідь на питання або розкриття теми, що засновано на класичній системі доказів.

1. Титульний аркуш (заповнюється за рекомендованим зразком);

Вступ: місія аспіранта (покликання, певна ідея, що несе в собі підставу для подальшого формування гіпотези) щодо розгляду теми есе, його авторське бачення (проникливість, певна гострота, що несе вагомість суб'єктивності підходу до розгляду проблеми в есе) – гіпотеза (припущення, задум, намір, який несе авторську суб'єктивність і приймається за предмет дослідження) або сутність та обґрунтування вибору цієї теми.

Мета та завдання роботи – очікуваний результат роботи в цілому та конкретні результати, які будуть отримуватися в ході розкриття теми. На цьому етапі дуже важливо правильно сформулювати питання, на які ви збираєтеся знайти відповідь у ході свого дослідження. При роботі над вступом можуть допомогти відповіді на наступні питання: «Чи потрібно давати визначення термінам, що пролунали в темі есе?», «Чому тема, яку я розкриваю, є важливою в даний момент?», «Які поняття будуть залучені в мої міркування?», «Чи можу я розділити тему на трохи більше дрібних підтем?» і т. д.

1. Основна частина: теоретичні основи обраної проблеми й виклад основного питання. Ця частина припускає розвиток аргументації й аналізу, а також обґрунтування їх, виходячи з наявних даних, інших аргументів і позицій щодо питання. У цьому полягає основний зміст есе й це являє собою головні труднощі. Тому важливе значення мають підзаголовки, на основі яких здійснюється структурування аргументації; саме тут необхідно обґрунтувати (логічно, використовуючи дані або строгі міркування) пропоновану тезу. Там, де це необхідно, як аналітичний інструмент можна використати графіки, діаграми й таблиці.

Залежно від поставленого питання аналіз проводиться на основі наступних категорій: причина – наслідок, загальне – особливе, форма – зміст, частина – ціле, сталість – мінливість. У процесі побудови есе необхідно пам'ятати, що один параграф повинен містити тільки одне твердження й відповідний доказ, підкріплений графічним або ілюстративним матеріалом. Отже, наповнюючи розділи аргументацією, необхідно в межах параграфа обмежити себе розглядом однієї головної думки. Добре перевірений спосіб побудови есе – використання підзаголовків для позначення в головній частині ключових моментів аргументованого викладення. Сукупність підзаголовків

допомагає побачити те, що пропонує зробити студент (чи є добрим його бачення). Ефективне використання підзаголовків – не тільки визначення основних пунктів, які студент бажає висвітлити, це також наявність логічності у висвітленні теми есе.

2. Висновок: узагальнення й аргументовані висновки до теми й т. д. Підсумовує есе або ще раз вносить пояснення, підкріплює зміст і значення викладеного в основній частині. Методи, що рекомендують для складання висновка: повторення, ілюстрація, цитата. Висновок може містити такий дуже важливий, що доповнює есе, елемент як вказівка на застосування дослідження, на розвиток взаємозв'язків з іншими проблемами.

### **Структура апарату доказів, необхідних для написання есе**

Доказ – це сукупність логічних прийомів обґрунтування істинності якого-небудь судження за допомогою інших, пов'язаних з ним суджень. Воно пов'язане з переконанням, але не тотожно йому: аргументація або доказ повинні спиратися на дані науки й суспільно-історичну практику, переконання ж можуть бути засновані на забобонах, непоінформованості людей у питаннях економіки й політики, видимості доказовості. Інакше кажучи, доказ або аргументація – це міркування, що використовує факти, щирі судження, наукові дані й переконує нас в істинності того, про що мова йде. Структура будь-якого доказу містить у собі три складники: теза, аргументи й висновки або оцінювальні судження.

Теза – це положення (судження), яке потрібно довести.

Аргументи – це категорії, якими користуються при доказі істинності тези.

Висновок – це думка, заснована на аналізі фактів.

Оцінювальні судження – це думки, засновані переважно на наших переконаннях, віруваннях або поглядах, які виражаються в емоційно-експресивній формі.

### **Загальні критерії оцінювання сформованості програмних результатів навчання під час підсумкового контролю**

| Оцінка за національною (чотирибальною) шкалою | Шкала рейтингу Університету імені Альфреда Нобеля | Оцінка за шкалою ЄКТС | Характеристики представленої аспірантом відповіді                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|-----------------------------------------------|---------------------------------------------------|-----------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 5 (відмінно)                                  | 90-100                                            | A                     | Аспірант демонструє концептуальні та методологічні знання з дисципліни; критично оцінює концепції і теорії; демонструє знання різноманітних підходів до вирішення проблеми організації інформаційного пошуку, самостійного відбору і якісної обробки наукової інформації та емпіричних даних; вміє обирати й реалізовувати (з елементами оригінальності й новизни) технології навчання залежно від цілей і завдань, що вирішуються в освітньому процесі, створювати умови конструктивної взаємодії з суб'єктами навчально-виховного процесу; демонструє вміння започатковувати, планувати, реалізовувати та коригувати послідовний процес ґрунтовного |

|                |       |   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|----------------|-------|---|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                |       |   | наукового дослідження з дотриманням належної академічної доброчесності, здійснювати критичний аналіз, оцінку і синтез нових та комплексних ідей. За час навчання виявив вміння вільно спілкуватися з питань, що стосуються сфери наукових знань, самостійно вирішувати поставлені завдання, активно включатись в дискусії, відстоювати власну позицію в питаннях та рішеннях, що розглядаються, високий ступінь самостійності, академічної та професійної доброчесності                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| 4 (дуже добре) | 82-89 | B | Аспірант припускається певних логічних помилок в аргументації власної позиції щодо розуміння концептуальних та методологічних знань з дисципліни; оцінює концепції і теорії; демонструє знання різноманітних підходів до вирішення проблеми організації інформаційного пошуку, самостійного відбору і якісної обробки наукової інформації та емпіричних даних; вміє обирати й реалізовувати технології навчання залежно від цілей і завдань, що вирішуються в освітньому процесі, створювати умови конструктивної взаємодії з суб'єктами навчально-виховного процесу; вміє започатковувати, планувати, реалізовувати та коригувати послідовний процес ґрунтового наукового дослідження з дотриманням належної академічної доброчесності, здійснювати аналіз, оцінку і синтез нових та комплексних ідей. За час навчання виявив вміння спілкуватися з питань, що стосуються сфери наукових знань, надавати вичерпні пояснення, переважно самостійно вирішувати поставлені завдання, включатись в дискусії, висловлювати власну позицію в питаннях та рішеннях, що розглядаються, самостійно виправляти допущені помилки, кількість яких є незначною, діяти з академічною та професійною доброчесністю                                                                          |
| 4 (добре)      | 75-81 | C | Аспірант припускається істотних логічних помилок в аргументації власної позиції щодо розуміння концептуальних та методологічних знань з дисципліни; відповідає на питання, але дає лише виклад базових аргументів і доказів, які пропонувані в лекціях і рекомендованих джерелах; демонструє знання різноманітних підходів до вирішення проблеми організації інформаційного пошуку, самостійного відбору і якісної обробки наукової інформації та емпіричних даних; є деякі незначні упущення і неточності, але без серйозних помилок під час вибору та реалізації технологій навчання залежно від цілей і завдань, що вирішуються в освітньому процесі, створенні умов конструктивної взаємодії з суб'єктами навчально-виховного процесу; має незначні ускладнення у започаткуванні, плануванні, реалізації та коригуванні послідовного процесу ґрунтового наукового дослідження з дотриманням належної академічної доброчесності, здійсненні аналізу, оцінки і синтезу нових та комплексних ідей. За час навчання виявив вміння спілкуватися з питань, що стосуються сфери наукових знань, надавати пояснення, переважно самостійно вирішувати поставлені завдання, включатись в дискусії, висловлювати власну позицію в питаннях та рішеннях, що розглядаються, самостійно |

|                  |       |    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|------------------|-------|----|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                  |       |    | виправляти допущені помилки, кількість яких є незначною, діяти з академічною та професійною доброчесністю                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| 3 (задовільно)   | 67-74 | D  | Аспірант припускається істотних логічних помилок в аргументації власної позиції щодо розуміння концептуальних та методологічних знань з дисципліни; відповідає на питання, але дає лише виклад базових аргументів і доказів, які пропоновані в лекціях; є упущення і неточності під час оцінювання концепцій і теорій; має ускладнення у виборі й реалізації технологій навчання залежно від цілей і завдань, що вирішуються в освітньому процесі; має ускладнення у започаткуванні, плануванні, реалізації та коригуванні послідовного процесу ґрунтового наукового дослідження. За час навчання досить формально ставився до вирішення поставлених завдань, участі у дискусіях, презентації власної позиції в питаннях та рішеннях, що розглядаються; може вирішувати подібні завдання тим, що розглядалися з викладачем, але допускає значну кількість неточностей і грубих помилок, які може усувати з допомогою викладача, діє з академічною та професійною доброчесністю |
| 3 (достатньо)    | 60-66 | E  | Аспірант має значні ускладнення в аргументації власної позиції щодо розуміння концептуальних та методологічних знань з дисципліни; відповідає на питання, але дає лише виклад базових аргументів і доказів, які пропоновані в лекціях; не вміє здійснити оцінку концепцій і теорій; має ускладнення у виборі й реалізації технологій навчання залежно від цілей і завдань, що вирішуються в освітньому процесі; має значні ускладнення у започаткуванні, плануванні, реалізації та коригуванні послідовного процесу ґрунтового наукового дослідження. За час навчання формально ставився до вирішення поставлених завдань, інколи виявляв вміння самостійно вирішувати завдання, долучатись до дискусій, пояснювати прийняті рішення; може вирішувати подібні завдання тим, що розглядалися з викладачем, але допускає значну кількість грубих помилок, які може усувати з допомогою викладача, діє з академічною та професійною доброчесністю.                                |
| 2 (незадовільно) | 35-59 | FX | Аспірант має значні ускладнення в аргументації власної позиції щодо розуміння концептуальних та методологічних знань з дисципліни, невірно визначає основні поняття навчальної дисципліни; майже не виявляє активності в започаткуванні, плануванні, реалізації та коригуванні послідовного процесу ґрунтового наукового дослідження; може відтворити лише окремі фрагменти з курсу. Незважаючи на те, що програму навчальної дисципліни аспірант виконав, проте працював пасивно, його відповіді під час навчальних занять в більшості є невірними, необґрунтованими; допускає значну кількість грубих помилок, які може усувати з допомогою викладача                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
| 2 (незадовільно) | 1-34  | F  | Аспірант не здатний продемонструвати розуміння основних понять навчальної дисципліни; не демонструє будь-яких знань або розуміння                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |



|  |  |  |                                                                                                                                                                                                                                                                |
|--|--|--|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  |  |  | основних питань дисципліни; не вміє обирати й реалізовувати технології навчання залежно від цілей і завдань, що вирішуються в освітньому процесі; демонструє фундаментальне незрозуміння предмета та відсутність активності у проведенні наукового дослідження |
|--|--|--|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

## 5. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

### Основна

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку / Міжнарод благод. Фонд «Міжнарод. фонд дослідж. Лєвіт. Політики»; за ред Т.В. Фінікова, А.Є. Артюхова. К.: Таксон, 2016. 234 с.
2. Андрущенко В.П., Волинка Г.І. Мозгова Н.Г. та ін. Філософія. Природа, проблематика, класичні розділи: Навч. посібн. За ред. Г.І. Волинки. 3-є вид. Київ: Каравела. 2021. 368 с.
3. Адо П. Філософія як спосіб життя. Пер. з фр. О. Йосипенко. Київ: Новий Акрополь. 2020. 312 с.
4. Аристотель. Метафізика. Пер. з давньогрецьк. О. Панича. Київ: Темпора. 2022. 848 с.
5. Гантінгтон С. П. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку. Львів: Кальварія, 2006. 474 с.
6. Гіпотетико-дедуктивний метод. *Філософський енциклопедичний словник* / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.
7. Гуссерль Е. Ідеї чистої феноменології та феноменологічної філософії. Пер. з нім. В. Кебуладзе. Харків: Фоліо. 2021. 348 с.
8. Декарт Р. Метафізичні твори. Пер. з лат. і фр. В. Андрушко, А. Баумейстер, С. Гатальська, О. Хома. Харків: Фоліо. 2020. 219 с.
9. Добронравова І.С. Філософія та методологія науки : підручник. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 223 с.
10. Кант І. Критика чистого розуму. Пер. з нім. та приміт. І. Бурковського. Київ: Юніверс. 2000. 504 с.
11. Мельник В.П. Філософія. Наука. Техніка. Методолого-світоглядний аналіз. Львів: Видавн. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. 592 с.
12. Назарук М.М. Соціальна екологія: взаємодія суспільства і природи. Навч. посібн. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2013. 348с.
13. Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. К.: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
14. Петрушенко В.Л. Філософія: підруч. Львів: "Магнолія 2006", 2011. 506 с.
15. Петрушенко В.Л. Філософія і методологія науки. Львів: Вид-во Львівськ. політехніки, 2016. 132 с.
16. Самардак М.М. Філософія науки: напрями, теми, концепції. Навчальний посібник. Київ: Вид. ПАРАПАН. 2011. 204 с.
17. Семенюк Е. П. Екологізація суспільства: соціальна роль та моделювання. Львів: Укр. акад. друкарства, 2012. 460 с.

- 18.Семенюк Е.П., Мельник В.П. Філософія сучасної науки і техніки. Підручн. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2012. 306 с.
- 19.Семенюк Е.П. Філософські засади сталого розвитку: навч. посіб. для магістр. та аспір. Львів: Афіша, 2002. 200 с.
- 20.Скринник М. А., Фльорко Л.Я. Філософія, навч. посіб. Львів: Ліга-Прес, 2015. 479 с.
- 21.Фермеерс Е. Очі панди. Філософське есе про довкілля / Пер. з нідерланд. Львів: Стрім: 2000. 72 с.
- 22.Філософсько-психологічний вимір відношення "людина-природа". Навч. посіб. / Л. Я. Фльорко. М. А. Скринник, Е. П.Семенюк, та ін.; за заг. ред. Л. Я. Фльорко. Львів: Ліга-Прес, 2015. 270 с.
- 23.Філософія. Природа, проблематика, класичні розділи: навч. посібн. Авт. колектив: В.П. Андрущенко, Г.І. Волинка, Н.Г. Мозгова та ін. За ред. Г.І. Волинка. 3-є вид., стереотип. Київ: Каравела. 2021. 368 с.
- 24.Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. За ред. Л. Губерського. Київ: Знання. 2009. 621 с.
- 25.Clayton A., Radcliff N. Sustainability: a Systems Approach. London: EarthscanPubl. Ltd, 1996. 258 p.
- 26.Hargrove E.C. Foundations of Environmental Ethics. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1989. 229 p.
- 27.Hickman Larry A. Technology as a Human Affair. New York: McGraw-Hill Publ. Co.,1990. 495 p.
- 28.Losee John. A Historical Introduction to the Philosophy of Science. 4-th edition. New York: Oxford University Press, 2001. 314 p.
- 29.Okasha Samir. Philosophy of Science. A Very Short Introduction. Oxford, 2002. 69 p.
- 30.World Envionmental Constitution. Methodological Foundation / Edit.by Prof. Yu. Tunytsya. Lviv: Ukr. Nat. Forestry University Press, 2014. 400 p.

#### Додаткова

1. Білогур, В., Олексенко, Р. Формування науково-дослідницької компетентності у здобувачів Phd-програм: філософський аспект. *Наука і техніка сьогодні*. 2025. 4(45). С. 574-582. [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-4\(45\)-574-582](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-4(45)-574-582)
2. Білогур В., Олексенко Р. Філософія науки і трансформація наукових методів у XXI столітті. *Humanities Studies : збірник наукових праць* / гол. ред. В. Г. Воронкова. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2025. 22(99). С. 176-184. <http://humstudies.com.ua/article/view/325128/315079>
3. Білогур, В., Воронкова, В., Олексенко, Р. Формування професійних компетентностей у процесі вивчення дисципліни «Філософія науки і методологія наукових досліджень». *Актуальні проблеми філософії та соціології*, 2025. 53. С. 10-17. <https://doi.org/10.32782/apfs.v053.2025.2>
4. Богачов А. Онтологія розуміння (філософська герменевтика). 2021. ВПЦ Київський університет. <http://www.phildep.univ.kiev.ua/uploads/editor/Files/Kafedry/Philosophy/%D>

0%91%D0%BE%D0%B3%D0%B0%D1%87%D0%BE%D0%B2\_%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B  
A\_2021.pdf

5. Каламбет С.В., Іванов Ю.В., Півняк Ю.В. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. Дн.: Вид-во Маковецький, 2015. 191 с.
6. Колесников О.В. Основи наукових досліджень: навчальний посібник. К.: ЦУЛ, 2011. 144 с.
7. Краковецький О. Chat GPT, DALLÉ, Midjourney: Як генеративний штучний інтелект змінює світ. Київ: Voosk Chef. 2024. 190 с.
8. Комісар Л. Культура мислення як сучасний тренд: теоретичні і прикладні аспекти. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія*, 2024. 1 (39), 42-47. <https://jrnl.nau.edu.ua/index.php/VisnikPK/article/view/18450>
9. Лакс М. Метафізика. Сучасний вступний курс. 2-е вид. Київ: Дух і Літера. 2021. 608 с.
10. Мак Тагарт Дж. Е. Природа існування. Т. 1. Пер. з англ. Ю. Олійник. Київ: Темпора. 2022. 536 с.
11. Мак Тагарт Дж. Е. Природа існування. Т. 2. Пер. з англ. Ю. Олійник. Київ: Темпора. 2022. 912 с.
12. Мендовз Д. Мистецтво мислити системно. Розв'язання проблем від особистого до глобального масштабу. Пер. з англ. Ю. Шекет. Харків: Віват. 2024. 304 с.
13. Clark, A. (2013). Whatever next? Predictive brains, situated agents, and the future of cognitive science. *Behavioral and Brain Sciences*, 2013. Vol. 36. № 3. P. 181-204.
14. Goldman, A. (2014). *Epistemology: a Contemporary Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2014.
15. *The Oxford Handbook of The History of Analytic Philosophy*. (2013). / ed. by M. Beaney. Oxford: Oxford University Press.

## 6. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ

1. «Стратегічна суспільна ініціатива 2045» URL: [www.2045.com/](http://www.2045.com/)
2. Державний фонд фундаментальних досліджень. URL: <http://www.dffd.gov.ua/>
3. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
4. Електронна бібліотека «e-reading». URL: <http://www.ereading.by/bookbytypes.php?type=17>
5. Електронна бібліотека «royallib». URL: <https://royallib.com/>
6. Електронна бібліотека «Mexalib». URL: <https://mexalib.com/>
7. Електронна бібліотека «Чтиво». URL: <https://chtyvo.org.ua/>
8. Стенфордська філософська енциклопедія. URL: <https://plato.stanford.edu>
9. «Британська енциклопедія». URL: <https://www.britannica.com>

10. Поведінкова етика. (2021) / Серія університетських модулів: Доброчесність та етика. Організація Об'єднаних націй. Відень.  
[https://www.unodc.org/documents/e4j/IntegrityEthics/E4J Integrity and Ethics Module 8 final UKR.pdf](https://www.unodc.org/documents/e4j/IntegrityEthics/E4J_Integrity_and_Ethics_Module_8_final_UKR.pdf)

Навчальне видання

Робоча програма навчальної дисципліни «Філософія науки і методи наукових досліджень»

---

Підписано до друку \_\_\_\_\_ Формат 60х84/16. Ум. друк. арк. \_\_\_\_\_  
Оперативна поліграфія. Зам. № \_\_\_\_ . Тираж \_\_\_\_\_ прим.

---

Університет імені Альфреда Нобеля.  
49000, м. Дніпро, вул. Січеславська Набережна, 18.